
Úvod

---

*„Pak přistoupím k Božímu oltáři, k Bohu, který mě naplňuje radostí.
Oslavím tě ceterou, Bože, můj Bože!“ (Žalm 43,4)*

Tato kniha představuje sérii praktických námětů a základních návrhů, jak pomoci duchovnímu růstu dětí a vést je k plnosti štěstí. Je určena pro vás všechny, kteří doprovázíte malé děti na jejich duchovní cestě:

- Vás rodiče, kteří pomáháte svým dětem při prvních a nejdůležitějších krocích na jejich cestě.
- Vás učitele, kteří se staráte o děti během tak důležitých let v mateřské škole nebo v jiném předškolním zařízení.
- Vás katechety, kteří vytváříte farní a školní společenství, kde dětský náboženský potenciál může vzkvétat.
- A vás všechny, jejichž životy jsou spojeny s dětmi různými způsoby, od prarodičů a kmotrů až ke kněžím a katechetům a všem dospělým, kteří hledají, jak žít v církvi ve společenství s dětmi.

Tato kniha je tedy pro ty, kteří chtějí zažít hlouběji přítomnost Boží lásky v „částech a částicích“ jak irský básník Patrick Kavanagh nazývá naše každodenní životy.

Zasvěcení do lásky

Naším tématem je Boží smlouva s malými dětmi a způsob, jak s nimi být, abychom jim pomáhali prožívat jejich vztah s Bohem. Tato kniha je o zasvěcení dětí do tohoto smluvního vztahu, chce pomoci dětem přijímat Boží bezpodmínečnou, osobní lásku ke každému z nich a odpovídat na ni: *„Neboj se, vždyť jsem tě vykoupil, dal jsem ti jméno, jsi můj!... Protože ses v mých očích stal drahým a slavným, miluji tě...“* (Izaiáš 43,1,4).

Boží smluvní vztah s každým z nás je ústředním tématem Bible. Ve smluvním vztahu s Bohem je to Bůh, který nás miluje první (1 Jan 4,19), dokonce

i předtím, než jsme se narodili (Žalm 139,13). Po celý náš život nás Bůh podporuje, láskyplně se o nás stará a zahrnuje nás láskou (Izaiáš 46,3-4), která se nikdy nemění a nikdy nekončí (Jeremiáš 31,3).

Smluvní vztah je jádrem křesťanského poselství. Ježíš dělá první krok a přichází ke každému z nás, abychom mohli prožít život naplno (Jan 10,10) a radovat se společně z naší lásky (Jan 15,11).

Láska a radost ze žití ve smlouvě je určena pro každého, včetně dětí. Při vánoční liturgii se evangelijní poselství nazývá „Dobrá zpráva o velké radosti, která bude pro všechny lidi“. Vánoční mše pak končí tímto slavnostním požehláním:

*Bůh oznámil pastýřům radostnou zvěst o narození Spasitele:
ať také vás naplní radostí
a učiní vás zvěstovateli svého evangelia.*

Poselství pro děti

V odpovědi na toto volání jsme vyzváni, abychom sdělili celé poselství (Skutky 5,20). Pokud adresujeme evangelium dítěti, potřebujeme mluvit k celé osobnosti dítěte, ne jen k některé části.

Úplné poselství pro celou osobnost dítěte je to, na co se chceme zaměřit. Ačkoliv jsou kapitoly propojené, první část knihy se bude týkat Boha a dítěte, *kdo a proč*. Druhá část se bude zabývat poselstvím, *co a proč*.

U tohoto přístupu existuje riziko. Může se stát, že vaše otázky nebudou zodpovězeny tak, jak byste si přáli. Nicméně tento holistický přístup jsme zvolili ve snaze vyhnout se většímu riziku rozdělení života dítěte do přihrádek – domov, farnost a škola – nebo separaci vývoje dítěte do odlišných částí – fyzické, intelektuální, sociální a náboženské.

Domov, škola a farnost jsou všechno části života dítěte. Růst dítěte zahrnuje všechny aspekty těla a mysli, srdce a ducha. Ať už je naše jedinečná role ve vztahu k dítěti jakákoliv, všichni jsme zapojeni do života dítěte.

O co se snažíme v této knize, je předložit přístup k dítěti jako komplexní osobě a zapojit vás do naší konverzace, abychom všichni společně mohli pomoci dítěti na jeho cestě s Bohem.

Pozvání připojit se k naší konverzaci je míněno doslova, protože kniha vznikala následovně: Skupina přátel s různými zkušenostmi se setkávala v pokoji rodinného domu a pokoušela se zodpovědět otázky, které nám položili dva kanadští biskupové: „Co byste řekli matce šesti dětí? Učitelce mateřské školy? Katechetce ve farnosti?“

Knih vznikala jako způsob konverzace na velkou vzdálenost, někdy rozhovorem, někdy psanou formou. Zatímco se bude konverzace rozvíjet, nechte se do ní vtáhnout, jako byste tam byli s námi a společně jsme si vyměňovali zkušenosti a postřehy.

Smluvní vztah

První část, složená ze tří kapitol, je dialog mezi dlouholetými spolupracovníky v oblasti náboženského vzdělávání dětí. Všechny tři kapitoly se zaměřují na malé dítě a každá z autorek přináší do diskuse pohled své specializace.

Dr. Sofia Cavalletti otevírá konverzaci tím, že přímo čelí některým z nejtěžších otázek týkajících se vzdělávání v raném dětství:

- Potřebují malé děti náboženské vzdělání?
- Jsou malé děti schopné žít vztah s Bohem?
- Je to důležité pro jejich růst jako celistvé osobnosti?
- Pokud ano, kdy, co a jak jim řekneme o Boží smlouvě lásky s nimi?

Ve druhé části se těmito otázkami ještě dále zabývá, ale první kapitola představuje její odpověď, osobní vyprávění. Ačkoliv pevným základem těchto úvah je její rozsáhlé biblické vzdělání, nejsou nabízeny pouze teoreticky. Sofia spíše hledá odpovědi na základě svých čtyřicetiletých zkušeností s dětmi. Stejně tak čerpá z kombinovaných zkušeností rozsáhlého zázemí kolegů z různých zemí a kultur. První kapitola je vyjádřením vděčnosti za to, co jí malé děti pomohly vidět ohledně Boha a sebe. O Bohu: Božskou sílu dotýkat se a uspokojovat hluboké, životně důležité potřeby v malých dětech a dávat růst jejich velkému vnitřnímu potenciálu. O dětech: Jejich obrovskou schopnost – Sofiinými slovy – zamilovat se a být v lásce s Bohem způsobem, který vytváří harmonii a štěstí s nimi, s druhými a se světem.

Tato úvodní kapitola udává směr toho, co bude následovat ve druhé části, kde se zabýváme klíčovými tématy katechezí praktickým a konkrétním způsobem.

Rodiče: „Originální a nenahraditelní“

Druhá kapitola obsahuje příspěvek Dr. Silvano Montanaro. Zaměřuje se na úplné počátky života dítěte před narozením a dobu prvních tří let. Ačkoliv Silvanino lékařské vzdělání poskytuje pro tuto kapitolu odborné vědecké zázemí, není psána pouze z klinického hlediska. Místo toho se Silvana schází s rodiči a učiteli a vedou rozhovory o zkušenostech, které s nimi sdílí jako matka, babička a pedagožka.

Tři důležité faktory jí pomáhají zůstat ve svých názorech nohama na zemi. Za prvé, Silvanina diskuse se týká rodiny, základní komunity na cestě víry dítěte, domácí církve, jak na to nahlíží Druhý vatikánský koncil (*Lumen gentium* č. 11).

Stejně důležitý je náhled, jakým Dr. Montanaro oslovuje rodiče a všechny ty, kteří se starají o velmi malé děti. Každá činnost, kterou dělá rodič s dítětem, jakkoliv se může zdát všední, je ve skutečnosti vzděláváním. Vším tím rodič velmi silně ovlivňuje současné a budoucí vzdělávání dítěte. Rodičovství je „pastorství“, služba životu, jak to Silvana nazývá. Z jejího pohledu má každý rodič důstojnost být originální a nenahraditelnou osobou na náboženské cestě dítěte (*Familiaris consortio* č. 53).

Za třetí si všimněte, že u Silvano se málo objevují odkazy na náboženské vzdělání, spíše se zaměřuje na psychofyzický a sociální rozvoj dítěte. Její přesvědčení, že každý aspekt růstu dítěte může a musí být považován za klíčový pro růst dítěte ve víře, vychází z myšlenek sv. Ireneje, že slávou Boha je člověk, a tedy i dítě. Nebo, s použitím citace Tomáše Akvinského, Silvanino zaměření na ztělesnění znamená, že „milost staví na přirozenosti“.

Zvěstování radosti

Třetí kapitola od Gianny Gobbi pokračuje v této myšlence do období raného dětství. Gianna, která řídila vzdělávací kurzy pro *Asistenty malých dětí* se Silvanou Montanaro, nabízí pokyny pro vytvoření prostředí od novorozeneckého období až do doby zahájení školní docházky.

Gianna měla neomezenou důvěru ve schopnosti dítěte a podobně tak i dospělého. To se odráží například v jejich povzbuzujících radách rodičům, učitelům

a katechetům: jste pro dítě hlavním zdrojem informací, to, co již znáte ze svého prostředí, může být jednoduše přizpůsobeno, aby poskytlo bohaté možnosti pro růst dítěte.

Hranice rodiny jsou rozšířeny o školní a farní prostředí. Gianna byla spolupracovnicí Marie Montessori (první italská lékařka a zakladatelka vzdělávací metody a vychovatelka malých dětí). To vysvětluje její ocenění učitelského povolání a názory snadno uplatnitelné pro situaci ve třídě.

Druhá kapitola také odráží další specializaci profesorky Gobbi, katechezi dětí. V roce 1954 založila spolu se Sofií Cavalletti v Římě *Centrum pro katechezi*. O několik let později se stalo také mezinárodně uznávaným školicím střediskem pro dospělé. Návrh a příprava jedinečného prostředí a materiálů, které usnadňují a posilují vztah dítěte s Bohem, jsou do velké míry přičítány Gianně.

Týden za týdnem měla Gianna a stejně tak i Sofia přímý kontakt s dětmi. Bohatství této zkušenosti je shrnuto do dvou stěžejních bodů použitelných doma, ve škole a ve farnosti:

- Příprava speciálního prostředí pro děti (označeného jako „atrium“, připomínajícího místo v raně křesťanské bazilice, kde první křesťané byli vzděláváni ve víře).
- Příprava speciálních pomůcek pro dítě, které nazývá materiály (modely ze dřeva, papíru atd., které slouží jako prostředek pro setkání dítěte s Bohem a jsou navrženy tak, aby uspokojily meditativního ducha dítěte pomocí práce jeho rukou).

To jsou dva klíčové body, kolem nichž se točí praktická diskuse o katechetických tématech. To pak vede k podrobnému zpracování témat, které je předmětem druhé části knihy.

Život v hojnosti

Druhá část začíná zpracováním konkrétních témat pro děti.

Tato sekce se obecně zaměřuje na témata z Bible a liturgie. Kapitoly 5 až 7 a kapitola 10 rozebírají biblická témata, zejména podobenství o Dobrém pastýři a podobenství o Božím království, dále pak vyprávění o Kristově narození a vzkříšení. Kapitoly 8 a 9 se zabývají liturgickými tématy včetně prezentace

křtu a eucharistie, dvou základních svátostí křesťanského života. Následující body nabízejí základní pozadí, které vám pomůže při čtení této části.

- Ačkoliv je druhá část věnována diskusi o klíčových tématech křesťanského poselství a způsobu, jakým jsou prezentována malým dětem, není omezena pouze na malé děti.

Několik příkladů ilustruje možná aplikace prezentací ve druhé části: byly použity jako základ pro farní a školní programy pro děti, které se připravují na první přijetí svátosti smíření a eucharistie, a jako klíčové koncepty ve vzdělávacích kurzech pro dospělé. Po jednom takovém kurzu žena, která je matkou dvou dětí a vysokoškolská učitelka, to okomentovala: „Toto znovu probudilo můj vztah k Bohu.“ To není ojedinělý příklad.

Dalším příkladem je univerzitní profesor. Jednou, když chtěl sdělit podstatu eucharistického tajemství svým postgraduálním studentům teologie, použil prakticky stejnou prezentaci mše, jaká je zde, včetně materiálů (9. kapitola).

Tím chceme ukázat, že témata uvedená ve druhé části představují srdce křesťanského tajemství. Prokázalo se, že uspokojují „hlad“ u malých dětí – „nejmenší“ potřebují „nejvíce“, jak tvrdí Sofia – ale platí to i pro větší, ne jen malé děti.

- Ve druhé části se snažíme odpovědět těm, kteří se nás opakovaně ptají: „Ale jak to mám dělat s malými dětmi?“ Z tohoto důvodu nabízíme poněkud detailnější rozbor základních témat, tak jak je představujeme dětem.

Závěrečné kapitoly o modlitbě a morálním životě dítěte se vracejí k tématu smluvního vztahu. Darovaná láska, opěťovaná láska, to je dětská radost, a také naše radost. Protože ve sdílení dětské duchovní cesty objevujeme, že tvář Boží lásky, která se obrací k dítěti, je stejná, jaká se dívá na nás.

Zakončíme skutečným příběhem malého chlapce, který vyprávěla jeho matka. V době, kdy se to stalo, byly jejímu synovi tři roky. Se svými čtyřmi dětmi a s manželem hasičem, pokud zrovna nebyl ve službě, se každý večer sešli na krátkou chvilku ticha a modlitby. Zajímavé na tomto příběhu je, podle slov matky, že si nedělala žádné naděje, pokud šlo o dobu strávenou modlitbou, obzvláště v případě jejího syna Marka. Připustila, že se ptala sama sebe, co, pokud vůbec, mu přinesou tyto okamžiky. Ve skutečnosti měla tendenci myslet si, že mu šlo jen o to, aby směl na začátku zapálit svíčku a na konci ji sfouknout – aktivita, kterou jeho otec jinak nepodporoval!

Během několika večerů společně mluvili o Dobrém pastýři. Starší děti se připojily, radovaly se z toho, jak je Dobrý pastýř zná a volá jménem. Ale Mark neřekl nic.

Pak šly děti do postele. Jak byli zvyklí, maminka každého z nich přikryla a vyměnila si s ním pár slov. Když uložila Marka, zašeptala mu: „Dobrý pastýř tě miluje a volá tě tvým jménem.“ „Ne, tak to není,“ odpověděl Mark.

Matka mlčela a nevěděla, co na to říct. Mark znovu promluvil: „Neříká mi Marku. On mi říká Joy (Radost).“

V souvislosti s tím jeho matka dodala: „Byl tak malý. Nevím, kde vzal slovo Radost. Nikdy předtím ho nepoužil.“ Nyní, o šest let později, si to stále pamatuje. Zdá se, že vyprávění o tomto okamžiku prohlubuje její vlastní radost.

Patricia Coulter

Část první

Sofia Cavalletti

Silvana Quattrocchi Montanaro

Gianna Gobbi

Kapitola 1

Bůh a dítě společně

Sofia Cavalletti

Z toho, co bylo řečeno v úvodu, je zřejmé, že malé děti do šesti let mají bohatý potenciál a vzdělání, které jim poskytujeme, je velmi cenným příspěvkem k jejich růstu během těchto let i pro pozdější život. Platí to i v případě náboženského potenciálu malých dětí? Přispívá náboženské vzdělání během těchto raných let pozitivně k jejich růstu?

Proč náboženské vzdělání?

Chtěla bych začít tím, že s vámi strávím nějaký čas přemýšlením o těchto otázkách a o dalších, které mi přicházejí na mysl. Možná jsou to i vaše otázky nebo vám byly položeny někým jiným:

- Jsou malé děti schopné žít vztah s Bohem?
- Odpovídá náboženské vzdělání životně důležitým duchovním potřebám dětí? Je něčím, co ony požadují od nás?
- Nebo je to pouze něco, čeho si ceníme, a proto to dětem nutíme?
- Ovlivňuje nepřítomnost náboženského vzdělání harmonický vývoj malého dítěte, nebo ne?
- Obohacuje nebo komplikuje náboženské vzdělávání jejich život?

Chci popsat dvě cesty, jak jsme hledali odpovědi na tyto otázky.

Vlastní odpověď dítěte

Prvním úkolem bylo zjistit, zda malé děti projevují schopnost být ve vztahu s Bohem, i když nedostávají duchovní podněty. Není to jednoduché, protože

vyžaduje velkou pozornost, chceme-li vidět projevy potenciálu lidského ducha.

V průběhu let jsme dokumentovali zkušenosti malých dětí z velmi rozdílných rodin a kultur, kterým se nedostalo žádné speciální pozornosti v oblasti náboženského vzdělání.¹ Zde je jeden příklad:

Jedna tříapůlletá holčička se ptala tatínka, jak vznikl svět. Její tatínek, který není věřící, jí dal dlouhý výklad o tom, že svět nebyl stvořen, atd. Po tomto vysvětlení dodal, že někteří lidé říkají, že všechno bylo stvořeno nejmocnější silou, kterou nazývají „Bůh“. V tuto chvíli začala malá holčička s radostí pobíhat po pokojí a vykřikovala: „Věděla jsem, že co jsi řekl, nebyla pravda. Je to On! Je to On!“ Byla u toho i babička. Ač sama ateistka, byla to ona, kdo tuto příhodu vyprávěl. Když tatínek mluvil, dívenka cítila, že jí neříká pravdu, ale nedokázala se bránit, protože se jí nedostávalo slov. Jakmile její otec pronesl slovo „Bůh“, ihned porozuměla a řekla: „To je On! To je On! Věděla jsem, že co jsi řekl, nebyla pravda.“

To je pouze jedna ze zkušeností, která mě vedla k poznání, jak velký je náboženský potenciál malých dětí. Ve skutečnosti je tak silný, že jsem byla nucena ptát se sama sebe, existuje-li nějaké tajemné pouto spojující malé dítě s Bohem.

Cesta s dítětem

Druhým přístupem k nalezení odpovědí na tyto otázky bylo pozorování malých dětí a jejich reakcí. Chtěli jsme si ověřit, že přijímají s radostí to, co se jich hluboce dotýká, na rozdíl od toho, co zůstává pouze v hlavě, protože jim chceme předat něco, co obohacuje jejich srdce a jejich život stejně jako jejich mysl. Rozhodně je nezbytné poznávat věci také srdcem, jestliže máme „vnímavé srdce“ v biblickém smyslu, což znamená naše celé já.

Je pro nás důležité znát aspekt Boží lásky, která odpovídá potřebám malých dětí. Vědět, co děti skutečně potřebují, může být dnes nejnaléhavějším problémem v náboženském vzdělání a katechezi.

Účelem křesťanského poselství je dát lidem vědět, že „Bůh je láska“, jak říká sv. Jan (1 Jan 4,7).

---

¹ CAVALLETTI, Sofia. Náboženský potenciál dieťaťa vo veku 3–6 rokov. Bratislava: Lúč, 2019.

Nicméně láska může mít mnoho podob. V Bibli Bůh vystupuje například jako ženich: nacházíme zde mnoho odkazů na manželskou lásku, kterou Bůh projevuje svému lidu.

Přesto nemůžeme mluvit s dítětem o Bohu jako o ženichovi. To je aspekt Boží lásky, který naplňuje touhy dospívajícího nebo dospělého. Jaký aspekt z nekonečného bohatství lásky, které nám Bůh nabízí, nejvíce uspokojuje potřeby malých dětí? Jestliže nevíme, co děti skutečně potřebují, je riziko, že to, co řekneme, budou vnímat s jiným porozuměním. Neexistuje žádná shoda mezi mluvenými a slyšenými slovy. Záleží na našem způsobu prezentace Boha. Příkladem, který to pomáhá objasnit, je obrázek Krista jako Dobrého pastýře. Když jsem představila podobenství o Dobrém pastýři dětem, všimla jsem si, jak dychtivě poslouchaly. Žádaly: „Řekni mi to znovu. Chci to slyšet znovu.“ Bylo také zajímavé vidět, že děti pracovaly s materiálem Dobrého pastýře (dřevěný kruhový podstavec jako ohrada pro ovce a malované dřevěné figurky pastýře a ovcí) znovu a znovu. Mnoho kolegů to zaznamenalo stejně s dětmi z odlišných kultur. Pak jsme si začali uvědomovat, že Dobrý pastýř rezonuje v srdci dítěte, že uspokojuje jeho životní potřeby.

Dobrý pastýř je křesťanský obraz, který je v naší křesťanské tradici zásadní, a to od dob katakomb až po velikonoční liturgii dnes. Tajemství tohoto podobenství odpovídá životním potřebám dítěte: potřebě navázat vztah a potřebě ochranné lásky. Malé dítě je ve věku, kdy cítí, že potřebuje být chráněno, a toto podobenství skutečně uspokojuje potřebu ochranné lásky. To je jeden příklad toho, jak děti reagují, když se jim pomáhá v jejich vztahu s Bohem. Velmi důležité je poznání, že Dobrý pastýř (stejně jako další později uvedená témata) vyvolává podobné reakce u dětí v různých zemích a kulturách.

To odhaluje něco o skutečném náboženském potenciálu malých dětí, dává nám nahlédnout do jejich duchovního světa a přivádí mě k otázce: je to pro děti typické?

Duchovní svět malých dětí

Kdykoli jsme s dětmi ve věku od tří do šesti let, jsme s nimi v jejich světě. Náboženská zkušenost dětí je zcela odlišná od naší zkušenosti. Vnímáme, že není možné mluvit s tříletým dítětem o Bohu stejně jako s dospělým, což může být pro nás těžké. Zastavme se a vstupme do jejich světa.

Jednou ze zvláštností duchovního života dětí je radost, které jsou schopny, když se jim pomáhá objevovat vztah s Bohem. Cítí při tom zvláštní druh radosti.

Děti dělá šťastnými mnoho věcí, ale jsou různé kvality štěstí. Existuje druh štěstí, které je spíše stavem emočního vzrušení a často vede k nervozitě, únavě a podrážděnosti. Štěstí, které cítí, když se přibližují Bohu, je ona kvalita štěstí, která je uklidňuje, uvolňuje, jako by do jejich srdce proniklo něco velmi hlubokého a ony pokračují v poslechu tohoto zvuku v hloubi svých srdcí. Je to jako reakce někoho, kdo našel životodárné místo a poté, co ho našel, nechce odejít.

Je to druh radosti, který děti zcela zasáhne. Poté, co jsme se s některými dětmi modlili delší dobu, malá holčička Stefania řekla: „Moje tělo je šťastné.“ Bylo to, jako by cítila fyzickou radost z přítomnosti Boha. Děti jsou úplně zapojeny do toho, co prožívají, když se modlí nebo naslouchají Božímu slovu.

Kdykoli děti poslouchají podobenství o Dobrém pastýři, vždy reagují tímto druhem radosti. Působí mimořádně klidným dojmem. Spontánnost náboženských projevů malých dětí pramení z hloubky jejich srdce jako něco zcela přirozeného. Tyto radostné reakce jsou velmi významné, protože nic není uspokojivější než naplnění životně důležitých potřeb. Náboženská zkušenost je tak hluboká a klid, který poskytuje, je tak velký, že to odpovídá životně důležitým potřebám dítěte. Když pomůžeme dítěti setkat se s Bohem, reagujeme na nevy-slovenou žádost dítěte: „Pomoz mi dostat se blíže k Bohu. Pomoz mi být plně tím, kým jsem.“

Proč náboženské vzdělání tak brzy?

Nyní přejdeme na jinou úroveň otázek, na něž se možná ptáte nebo na které se vás ptali jiní:

- Je duchovní rozvoj nezbytný pro děti před šestým rokem věku?
- Proč začínat tak brzy?
- Nejsou tří- nebo čtyřleté děti příliš malé?
- Není lépe počkat, až budou děti starší? Nebo ve škole? Nebo až dosáhnou tzv. věku užívání rozumu (kolem šesti až sedmi let)?

Dětský hlad

Moje odpověď na tyto otázky se zakládá na skutečnosti, že dítě již je člověk, nejen budoucí adolescent nebo dospělý. Dítě je osoba s potřebami, které touží být naplněny. První roky života jsou nejtvořivějším obdobím. Mnoho psychologů uvádí, že 80 % všech našich schopností se začíná utvářet do tří let. Pokud je to tak bohaté a tvořivé období v životě každého dítěte, potom to je stejně důležitý čas také pro náboženský růst a duchovní rozvoj.

Tento „hlad“ není pro nás vždy jednoduché uspokojit, protože malé děti žijí svůj vztah s Bohem velmi odlišným způsobem než my, a tím je také zdrojem úžasných darů, které dostáváme, když se snažíme nasytit jejich hlad po Bohu. Koneckonců, Bůh není jenom Bohem dospělých, a jestliže Ježíš řekl, že máme být jako malé děti, abychom vstoupili do Božího království, potom se i my máme také stále učit.

Cesta malého dítěte

Zkusme strávit nějaký čas u tohoto tématu. Náboženské potřeby malého dítěte byly již zmíněny. Raději si ukažme na několika příkladech, co znamenají duchovní schopnosti malého dítěte, a poté některé z nich zdůrazníme.

Jednoho dne navštívila naše katechetické centrum skupina žen. Všimly si pětileté holčičky, která míchala mouku s droždím a bez droždí, aby viděla rozdíl mezi oběma dávkami těsta. (Je to aktivita týkající se podobenství o kvasu, kterou se budeme zabývat později.) Zeptala jsem se jí, zda by mohla našim návštěvnícům sdělit, co dělá, protože nebylo zcela obvyklé vidět, jak dítě připravuje těsto. Ona odpověděla: „Sleduji, jak roste nebeské království,“ jako by skutečně viděla Boží království, jak jí roste před očima.

Další příklad, na který si vzpomínám, se stal na začátku mé práce. Prezentovala jsem svátost křtu skupince dětí od čtyř do šesti let. Chtěla jsem jim pomoci pochopit význam gesta vkládání rukou, gesta vzývání Ducha svatého. Nevěděla jsem, čeho jsou malé děti schopné, a proto jsem si myslela, že to bude příliš obtížné. Nicméně chtěla jsem to zkusit. Sundala jsem si prsten, sevřela jsem ho do dlaně, vztáhla ruku a dlaň otevřela. Opakovala jsem to dvakrát nebo třikrát a potom jsem řekla: „Když vám chci dát dárek, musím natáhnout ruku a otevřít

ji, jinak nepřejde ode mě k vám.“ Potom jsem zopakovala toto gesto ještě jednou bez prstenu a řekla jsem: „Když kněz dělá toto gesto během křtu, nevidíte nic, co by nám dával, tak proč to dělá?“ Odpověděli téměř jako bych položila jasnou otázku: „Protože nám dává Ducha svatého.“ Bylo to pro ně tak jednoduché a jasné.

Schopnost radovat se

Malé děti mají přirozenou schopnost prožívat svůj vztah s Bohem velmi hluboce. Děti si dokážou užívat Boží přítomnost, jsou schopny zcela se oddat Boží lásce. Osvojit si schopnost být zcela uvnitř této radosti se daří nejsnadněji dětem do šesti let.

Je důležité si to uvědomit. Jestliže můžeme prožívat Boží přítomnost ve svém životě, je naše víra založena na jediném jistém základu. Možná pouze tehdy, když prožíváme Boží přítomnost a jeho lásku, máme skutečně víru jako Abraham; něco velmi hluboce zakořeněného v sobě.

Pokud nám není umožněno prožívat Boží přítomnost, potom v našem duchovním životě převládá úsilí a boj, což může znamenat, že v našem duchovním životě něco chybí.

Schopnost modlit se

Děti mají obrovskou schopnost modlit se, proto jí věnujeme celou kapitolu (11).

V tuto chvíli chci jen zmínit, jak velmi krásná je jejich modlitba. U malých dětí je obvyklá modlitba díkůvzdání a chvály. Pokud je povedeme tímto směrem, můžeme jim pomoci, aby jejich modlitba byla výrazem jejich vnitřního života.

Radikální jednoduchost

Malé děti jsou radikální, což znamená, že jdou ke kořeni věci – i ve svých duchovních potřebách. Jsou spokojené pouze s podstatou, s jádrem.

Malé děti se nezabývají zbytečnostmi, které se často hromadí v životě dospělých. Děti nám mohou pomoci osvobodit se od těchto komplikací a dosáhnout jednoduchosti, která jim vyhovuje. Vzpomínám si na malého chlapečka ve věku

3,5 let, kterému vyprávěli o Dobrém pastýři, ale neslyšel o andělech strážných. Když poprvé uslyšel termín „anděl strážný“, zeptal se: „Co je to?“ Bylo mu vysvětleno, že je to anděl, kterého nám Bůh dal, aby nás chránil a bránil. Poté dítě odpovědělo: „Na co ho potřebuji?“ Nebyla to otázka typu buď/nebo; dítě bylo přitahováno k mnohem důležitějšímu, k Dobrému pastýři.

Toto ukazuje na potřebu pochopit, co od nás děti skutečně žádají. Malé děti jsou i našimi průvodci. Když se držíme toho podstatného a nezabředáváme do podružností, děti nás následují s nadšením a radostí. Pomáhají nám stát se jednoduchými a zásadovými. Žít náboženskou zkušenost s malými dětmi může být přínosem také pro nás.

Schopnost lásky

Do šesti let je dítě cele zapojeno do toho, co prožívá, včetně vztahu s Bohem. U dětí po šestém roce tato celistvost prožívání slábné, necítí se tak svobodné jako dříve (viz kapitola 7) a jejich prožívání se postupně proměňuje.

Víme, že moderní psychologie zdůrazňuje význam lásky v každém aspektu lidského života. Láska je také základem našeho náboženského života. Malé děti se skutečně zamilují do Boha. Vychází to z hloubky jejich duše. Samozřejmě, může se to stát komukoliv z nás kdykoliv v životě, ale děti do šesti let se zamilovávají zcela přirozeně. Začneme-li katechezi nebo náboženské vzdělávání do šesti let dítěte, stavíme na pevném základu a pomáháme dítěti navázat vztah lásky s Bohem.

Stejně důležité je, abychom se na začátku duchovního rozvoje dítěte do šesti let vyvarovali dvou možných nebezpečí: intelektualismu a moralismu.

Náboženské vzdělání, které mnozí z nás dostali, bylo příliš intelektuální a příliš moralistické. Našemu rozumu bylo poskytnuto mnoho informací, ale „nerozehrálo“ to naše srdce, ve smyslu proniknutí celé bytosti. Kromě zájmu o rychlé výsledky v oblasti chování nám tento druh náboženského vzdělávání nedovolil setkat se s Bohem bez obav z toho, co bychom měli nebo neměli dělat. To nám zabránilo zakoušet pokojnou a klidnou radost, kterou zdravý vztah s Bohem poskytuje. Nebo ještě hůř, možná nám to zkreslilo Boží tvář do podoby soudce.

Nicméně, tyto vady – intelektualismus a moralismus – jsou téměř nevyhnutelné, pokud začneme se vzděláváním dítěte po šestém roce věku. Když se

podíváte na některé z charakteristik staršího dítěte (po šestém nebo sedmém roce), uvidíte, proč:

- Dítě má nové intelektuální a kulturní zájmy.
- Mysl dítěte je otevřená k objektivní a abstraktní formě myšlení.
- Starší dítě se začíná zajímat o morální témata.
- Dítě hledá, co znamená „dobré“ a „špatné“ a co by se „mělo“ a „nemělo“ dělat.

A toto jsou základní charakteristiky malého dítěte do šesti let:

- Do prožívání je zapojena celá osobnost dítěte.
- Všechny schopnosti malého dítěte směřují k prožitku.
- Malé dítě je schopné se zcela ponořit do toho, co prožívá.

Proto je rozvíjení duchovní oblasti v raném dětství tak zásadní. Způsob, jak malé dítě zapojuje všechny schopnosti intelektu a emocí, je základem pro jeho harmonický rozvoj.

Potřeby dítěte a schopnost vztahu

Nejhlubší potřebou dítěte je vztah. Víme, že rosteme a formujeme se prostřednictvím vztahů. Víme však také, že jsou různé stupně, v nichž vztahy přispívají k našemu rozvoji a harmonické integraci. Myslím, že je možné říci, že Bůh je nezbytným partnerem, kterého dítě potřebuje pro co možná nejúplnější sebeutváření. Když se sejdou podobní s podobnými, rodí se radost. Neustálé a opakované projevy radosti dětí projevené v jejich vztahu s Bohem mne přiměly říkat, že Boží obraz, který je v nás všech (Genesis 1,26), se zvláště odráží v životě dětí.

Mezi malými dětmi a Bohem existuje zvláštní souznění. Proč je jejich vztah s Bohem tak spontánní a radostný? Protože v tomto smluvním vztahu s Bohem děti najdou to, co je samo o sobě nejcennější, schopnost milovat.

Vztah s Bohem je v podstatě zážitkem lásky, lásky bez omezení. V tomto vztahu jde o setkání mezi Bohem, který je „Láska“, a dítětem, které je bohaté na lásku; rozdíl ve svých schopnostech, a stejně tak podobní ve vlastnostech, se skutečně setkávají jeden s druhým. Ve smluvním vztahu dítě nalezne partnera, který je neomezuje, neochvějně je miluje, který naplňuje jeho nejhlubší potřebu.

Kromě toho, že dítě ví, s kým je ve vztahu, potřebuje tento vztah slavit. Na základní úrovni slavení znamená dělat něco společně, čímž si více uvědomujeme náš vztah; stává se pro nás konkrétnější, a tím radost ze vztahu zesiluje.